

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ
І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ ВЧЕНИХ**

**Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2020**

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 22 травня 2020 року)*

За загальною редакцією – професора Т. О. ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

- В. І. Бондар* – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
С. Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
О. В. Бернацька – кандидат педагогічних наук, доцент;
І. М. Євченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Лапченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Луценко – доктор педагогічних наук, професор;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
М. М. Марусинець – доктор педагогічних (кандидат психологічних) наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Овдієнко – кандидат психологічних наук, доцент
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Ю. О. Приходько – доктор психологічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
М. С. Севастюк – кандидат педагогічних наук, доцент;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
С. В. Страшко – кандидат біологічних наук, професор;
О. Л. Шевнюк – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Шапошнікова – кандидат педагогічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

**А 43 ПСИХОЛОГІЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС: НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ВЧЕНИХ :** збірник матеріалів конференції / за заг. ред. проф.
Т. О. Олефіренка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020.
– 344 с.

До збірника ввійшли матеріали учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “*Актуальні проблеми психології розвитку особистості*”, у яких науковці розглядають актуальні питання теорії, методології й практики психології розвитку особистості в умовах соціальних та інформаційних змін.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923: 316.612:37.015.311(06)

- © Автори статей, 2020
© Редакційна колегія, 2020
© Вид-во Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова, 2020

людина починає відчувати страх, що посилюється під впливом невігластва. Засобом подолання цього страху крім звички до тих чи інших явищ П. А. Гольбах також вважав знання. Страх зменшується в міру того, як людина пізнає причини спостережуваних явищ і навчається засобів уникнення їх впливу [3].

Висновки. Підсумовуючи, констатуємо, що подолання особистістю невизначеності життєвої ситуації передбачає не лише сформованість у неї системи знань про ті процеси, що відбуваються у різних сферах життя суспільства, а й наявність розвинутого потенціалу. Його розуміння включає, окрім когнітивного компоненту, переживання своєї спроможності до самоздійснення. Вибір особистістю стратегії подолання визначається не стільки об'єктивною ситуацією, скільки особливостями сприймання та переживання ситуації суб'єктом.

Використана література:

1. Безопасность. *Гражданская защита* : энциклопедия в 4-х томах. Т. I. А-И. Москва : ФГБУ ВНИИ ГОЧС (ФЦ), 2015. Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C#cite_note-Sec_GZ-1
2. Заплатинський В. М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття “Безпека”. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. Випуск 5. С. 90-98.
3. Ильин Е. П. Психология страха. Санкт-Петербург : Изд-во Питер, 2017. Электронный ресурс : http://loveread.ec/read_book.php?id=76495&p=2
4. Макиавелли Н. Государь: Сочинения. Москва : ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс; Харьков : Изд-во “Фолио”, 2001. 656 с.
5. Маслоу А. Мотивация и личность. Санкт-Петербург : Евразия, 1999. 478 с. Электронный ресурс : http://www.bim-bad.ru/docs/maslow_motivation_and_personality.pdf

УДК 37.015.31-021.464

Лозенко А. П.

ООБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ВИХОВАННЯ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ САМОВИЗНАЧЕННЮ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Гуманізм у філософії, літературі, психології ґрунтується на базових фундаментальних поняттях, серед яких: особистість, індивідуальність, повага, достоїнство людини, її право на свободу самовизначення і самореалізацію. Ключова категорія гуманістичної психології і педагогіки – самоактуалізація: процес або акт становлення самого себе, розвиток власного потенціалу, усвідомлення своєї ідентичності; самореалізація. Сучасна система освіти реформується у напрямку вище зазначених позицій. Особистісно орієнтований підхід став вже не тільки абстрактно-методологічною основою побудови змісту освіти, і не є відчуженим від реальної практики. Він активно впроваджується вчителями у процес навчання і виховання учнів. У зв'язку з цим, першочерговими завданнями у навчально-виховному процесі є вже не тільки формування

предметних компетентностей, а й – важливих для успішної самореалізації особистісних якостей, рис, серед яких особливо значущу роль відіграє рефлексія. Людина, яка не вміє об'єктивно оцінити свої можливості, вчинки, результати діяльності і поведінки, є постійним джерелом конфліктів із оточенням, і з самою собою. А це – навряд чи шлях до самовизначення і самореалізації.

Підхід, центрований на особистості дитини, базується на меті – допомогти дитині стати суб'єктом власної діяльності, спілкування, життя. Тому результат виховання значною мірою визначається тими діями, зусиллями, які докладає сама дитина у процесі свого розвитку та становлення як особистості. К. Роджерс зазначав, що самоактуалізація – це кінцева мета, якої прагнуть досягти усі люди [2]. З якого ж віку педагоги і батьки повинні розвивати дитину як суб'єкта власних дій? Відповідь, насправді, давно відома і міститься у закономірностях вікового розвитку дитини. Усім спеціалістам у галузях психології і педагогіки відоме поняття “новоутворення”. Саме у віці 6-7 років одним із ключових новоутворень є здатність дитини до рефлексії. Вона включає – знання про себе, власний характер, здібності, недоліки, межі своїх можливостей.

Одразу всі ці властивості рефлексії сформуватись не можуть, дитина ними не володіє. Саме дорослий допомагає дитині розібратися в собі і зорієнтуватися у способах власного самовизначення. Тому, найважливішими серед усіх методів самовизначення можна вважати методи самопізнання. Самопізнання – рушійна сила подальших самозмін і ключ до взаєморозуміння з іншими. Отже, основними напрямками самовизначення особистості є уявлення про себе теперішнього – “Я” – справжній: “який я насправді?”; “Я” – у моєму уявленні: “що я знаю про себе?”; “Я” – ідеальний: “яким я хочу бути?”; “Я” – очима інших людей: “що про мене думають інші люди”?

Які ж способи самопізнання оптимальніше використовувати у вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку? Наприклад, можна запропонувати дитині уявити кожне із цих “Я” у вигляді якоїсь істоти, схожої на людину, і запропонувати намалювати її за допомогою різнокольорових олівців. Потім – запропонувати поміркувати, наскільки добре дитина знає ці істоти, що вона може про них розповісти. Ця своєрідна гра-метафора допоможе дитині відтворити та осмислити те, що вона робила, як робила, чому, як ставилась до інших, як люди ставились до неї, і чому.

У початковій школі дитина вже замислюється про свої якості, про те, що добре, а що погано у її навчальній діяльності, поведінці, вчинках, стосунках із товаришами. Цьому допомагають також різноманітні оцінки вчителя, який таким чином характеризує діяльність дитини. Але кількісна оцінка в гуманній педагогіці поступається якісній, особливо у початковій школі. Саме тому реформування початкової освіти в умовах НУШ, стосується не тільки змістового компонента процесу навчання, а й оцінювально-результативного [1]. Формувальному оцінюванню надається особлива перевага впродовж перших двох років навчання. Підсумкове оцінювання вводиться коректно і поступово [3].

Із вступом у школу нова соціальна позиція дитини – “молодший школяр” – стимулює її інтерес до навчальної діяльності. У переважній більшості, діти, якщо у них “не відбили” охоту до активного пізнання світу дорослі, хочуть і люблять навчатися. Але вчителеві слід бути обережними і не перебільшувати аж занадто роль навчання. Зміщення акценту і уваги на саме лише навчання у житті молодшого школяра і батьками, і вчителями, може призвести до викривленого

погляду дитини на себе. Тоді дитина мимовільно ототожнюватиме себе лише із результатами навчальної діяльності.

Також, великі можливості для симулювання дитини до самопізнання представляють уроки літературного читання. На уроках вчителів важливо звертати увагу дітей на позитивні і негативні якості героїв літературних творів, порівнюючи їх із власними вчинками, діями; стимулювати до рефлексії: “а як би вчинив я у ці ситуації?”

Серед усього різноманіття методів самовиховання, молодшим школярам можна запропонувати також: “Крок уперед”, “Завдання самому собі”, “Мій секрет”.

Метод “Крок уперед” полягає у щоденному плануванні дитиною якої-небудь хорошої справи. Вона повинна бути цікавою і корисною не тільки для дитини, а і для оточуючих. Кожного вечора дитина повинна підвести висновок зробленого. Це може бути як бесіда і обговорення із батьками, так і письмовий запис у “Щоденнику добрих справ”.

“Завдання самому собі” полягає у тому, що школяр за допомогою батьків або вчителя визначає на конкретний термін (тиждень, місяць), що він буде робити, щоби стати краще, сформував у себе певну рису або якість. Результати теж можна обговорити із дорослими або зафіксувати у “Щоденнику добрих справ”.

“Мій секрет” – метод, який сприяє формуванню у дитини умінь визначати мету – виконати якусь справу, здійснити вчинок, але не робити їх предметом попереднього обговорення. Робити хороші вчинки “не на показ” – дуже важлива і цінна якість особистості.

Висновки. Узагальнюючи вище зазначене, не важко помітити, що наведені методи самовизначення реалізують по суті всі необхідні засоби виховання, такі, як праця, гра, навчання, режим; саморозвиток, самопізнання, самоосвіта, самокорекція, самовдосконалення, переносячи їх у сферу самрегуляції та самоуправління особистості.

Використана література:

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / упорядники : Л. Гриневич, О. Ельконін, С. Калашнікова та ін. / Міністерство освіти і науки України. 2016. 40 с. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 04.05.2020).
2. Роджерс К., Фрейберг Дж. Свобода учиться. Москва : Смысл, 2002. 527 с.
3. Савченко О. Я., Бібік Н. М., Онопрієнко О. В., Мартиненко В. О. та ін. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (розроблена під керівництвом О. Я. Савченко). Київ, 2018. 98 с.